

Magyarország vízgyűjtő gazdálkodási terve. http://www.terport.hu/webfm_send/251 Letöltés ideje: 2012. november 10.

Martonné Erdős Katalin: Magyarország természeti földrajza. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2000. 172. o.

Martonné Erdős Katalin: Magyarország táj-földrajza. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2001. 32–33. o.

Pál János: Virtuális vízkereskedelem. In: Lélegzet, 2007. 17. évfolyam. 250. szám. 8–10. o. <http://www.waterfootprint.org/?page=files/NationalWaterAccountingFramework> Letöltés ideje: 2012. január 31.

Siposné Kecskeméthy Klára–Szternák György: Szlovákia katonaföldrajzi értékelése, jegyzet, ZMKA, Budapest, 1994. 93. o.

UNEP-BMTF: Ciánszennyezés Baia Marén. Közép-és Kelet-európai Regionális Környezetvédelmi Központ, 2000. 3. o.

United Nations: No Water, No Future: A Water Focus for Johannesburg, 2002. pp. 5-9. <http://www.johannesburgsummit.org> Letöltés ideje: 2012. január 16.

United Nations: International Water Management Institute, 2007. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/5269296.stm#graphic> Letöltés ideje: 2009. április 29.

¹ United Nations: International Water Management Institute, 2007.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/5269296.stm#graphic> Letöltés ideje: 2009. április 29.

² Kozma Endre: Katonaföldrajzi kézikönyv. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1993. 12. o.

³ Bartus Gábor: Fejezetek egy kényszerházaságból. In: Kommentár, 2007. 4. szám, 69. o.

⁴ Martonné Erdős Katalin: Magyarország táj-földrajza. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2001. 32–33. o. Siposné Kecskeméthy Klára–Szternák György: Szlovákia katonaföldrajzi értékelése, jegyzet, ZMKA, Budapest, 1994. 93. o.

⁵ UNEP-BMTF: Ciánszennyezés Baia Marén. Közép-és Kelet-európai Regionális Környezetvédelmi Központ, 2000. 3. o.

⁶ Európai Unió víz keretirányelve (EU Water Framework Directive), 2000. <http://www.euvki.hu/> Letöltés ideje: 2012. január 16.

⁷ Gayer József: Európai összefogás a vizek jó állapotáért. 2005. 92–94. o. http://www.kvvm.hu/cimg/documents/vizekjoallapotaert_1.pdf Letöltés ideje: 2012.11.10.

⁸ Magyarország vízgyűjtő gazdálkodási terve. http://www.terport.hu/webfm_send/251 Letöltés ideje: 2012. november 10.

⁹ United Nations: No Water, No Future: A Water Focus for Johannesburg, 2002. pp. 5–9. <http://www.johannesburgsummit.org> Letöltés ideje: 2012. január 16.

¹⁰ Pál János: Virtuális vízkereskedelem. In: Lélegzet, 2007. 17. évfolyam. 250. szám. 8–10. o.

¹¹ <http://www.waterfootprint.org/?page=files/NationalWaterAccountingFramework> Letöltés ideje: 2012. január 31.

Dr. Jobbágy Zoltán alezredes:

A FELKELŐK ELLENI MŰVELETEKRŐL

Egy elfeledett klasszikus: Bernardo de Vargas Machuca¹

A felkelők elleni hadviselés katonai valóságá vált Irakban, és katonai valóság Afganisztánban, ezért a vonatkozó szakirodalom a reneszánszát éli. Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi hadereje a tengerészgyalogsággal közösen 2006-ban kiadta az *FM 3-24 Counterinsurgency* tábort kézikönyvet. Az *FM 3-24 Counterinsurgency* kidolgozásáért felelős két tábornok, *James Mattis* és *David Petraeus* saját harctéri tapasztalataikra, valamint neves kutatók és jól felkészült törzstisztek munkáira támaszkodva egy kifejezetten olvasmányos, jól megírt és minden szempontból releváns kézikönyvet állított össze.² Az *FM 3-24*-gyel összhangban a NATO is kiadta 2011-ben az *AJP-3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)* szövetséges összhaderőnemi doktrínát.

KLASSZIKUSOK ÚJRAFELFEDEZÉSE

Az *FM 3-24* mellett közismert klasszikusok, úgymint *Che Guevara*, *Mao Ce-tung*, *David Galula* és *Roger Trinquier* írásai kerültek ismét a figyelem középpontjába. Felfedeztek, helyesebben újra felfedeztek olyan, kevésbé ismert szerzőket is, mint a nyugat-afrikai hadszíntereken szerzett tapasztalatait összegző kanadai *William S. G. Heneker*, vagy az Amerikai Függetlenségi Háború során szerzett tapasztalatait feldolgozó és közreadó német/dán *Johann von Ewald*.

Amennyire hosszú a felkelők elleni hadviseléssel foglalkozó szerzők sora, annyira sokféle ennek a hadviselési fajtának az elnevezése is. A felkelők elleni műveletek megnevezés – ami az angol *counterinsurgency operations (COIN)* kifejezés szó szerinti fordítása – mellett találkozhattunk olyan jelzőkkel is, mint aszimmetrikus (*asymmetric*), gerilla (*guerilla*), kis (*little*), partizán (*partisan*), forradalmi (*revolutionary*), alacsony intenzitású (*low intensity*), modern (*modern*), nem hősiés (*non-heroic*), kényelmetlen (*uncomfortable*), nem Clausewitz-i (*non-Clausewitzian*), nem trinitárius (*non-trinitarian*) vagy törzsi (*tribal*).

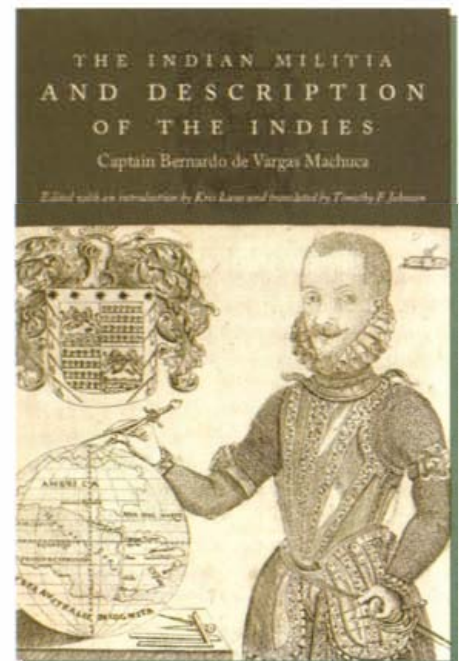
A nagy háborútól eltérően ennek a hadviselésnek nincs meghatározó teoretikusa, nincs saját *Clausewitz*e. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy a felkelők elleni hadviselés mindig partikuláris jellegű, kontextus- és korszakfüggő, megjelenési formáját és egyéb jegyeit nagyban meghatározza a szemben álló felek közötti konkrét társadalmi, gazda-

sági, kulturális és katonai különbség. Ezen sajátosságok miatt tudományos szempontból a felkelők ellen folytatott műveletek nehezebben kategorizálhatók, kevesebb lehetőséget biztosítanak az általánosításra, ezáltal sokkal szűkebb teret engednek a tudományos rendszerezésre.

Az ilyen hadviselés katonai szakmai szempontból nem attraktív, sok esetben nehezen megvívható és megnyerhető. A felkelők elleni hadviselés során a szűk értelemben vett katonai tényezők mellett – esetenként helyett – egyéb, nem katonai tényezők válnak fontossá, meghatározóvá. A szemben álló felek közötti alapvető aszimmetria miatt a győzelem sem ad feltétlenül okot a büszkeségre, a vereség pedig kifejezetten kínos.

BERNARDO DE VARGAS MACHUCA

A közel négy évtizeden keresztül Európában és Dél-Amerikában aktív katonaeletet folytató *Bernardo de Vargas Machuca* az indián felkelők ellen viselt aszimmetrikus és irreguláris hadviselés során szerzett tapasztalatait összegezte, rendszerezte és nyújtotta át kora olvasóközönségének. Jelen írás ennek a XVI. századi spanyol katonának 1599-ben, Madrid-

ban kiadott könyvében (*Milicia Indiana – Indián Milicia*) az indiánok elleni hadviselésre vonatkozó gondolatait dolgozza fel.³

A könyvet a szerző egy másik művével együtt (*Descripcion de las Indias – Az indián területek leírása*), Kris Lane gondozásában és Timothy F. Johnsson fordításában a Duke University Press adta ki 2008-ban angolul, *The Indian Militia and Description of the Indies* címmel. Egyesek Vargas Machuca könyvét a gerilla-hadviselésről szóló első kézikönyvként tartják számon, mivel nemcsak bemutatja ezen hadviselési forma sajátosságait, hanem gyakorlati tanácsokkal is szolgál az abban részt vevő katonáknak és nem katonáknak egyaránt.⁴

A négy fejezetből álló könyv első fejezete felsorolja az ilyen hadviselésre vállalkozó katonai vezető számára nélkülözhetetlen képességeket, készségeket és személyiségjegyeket. A második rész a műveletek megtervezésének, megszervezésének és végrehajtásának lépéseit részletezi, különös hangsúlyt fektetve a fegyverzet és a felszerelés bemutatására, valamint a csapatokkal tartó papok kiválasztására és kezelésére. A harmadik fejezet a katonák részéről elvárt viselkedést mutatja be, valamint kitér az ismeretlen, esetenként ellenes területen végrehajtandó menet sajátosságaira, a folyókön való átkelés módzataira, a táborverés részleteire, az éjszakai támadások és egyéb rajtaütések végrehajtására. A negyedik rész a legyőzött indiánokkal való békékötés szempontjait, a települések alapítását és a meghódított területeken élő őslakosokkal szemben tanúsítandó magatartást részletezi.

HADVISELÉS A GYARMATOKON

A nagy spanyol hódítások kora Közép- és Dél-Amerikában ugyan a XVI. század második felére befejeződött, ennek ellenére nagyon sok spanyol próbálkozott továbbra is a frissen meghódított gyarmatokon katonai és egyéb sikereket elérni. Tengerentúli gyarmatbirodalma kiterjesztésével, majd a vetélytárs Portugál Királyság bekebelezésével Spanyolország a XVII. század elejére az akkori világ vezető hatalmává, lényegében világhatalommá vált. Hatalma stabilizálása azonban megkívánta a folyamatos hadviselést a birodalmi végeken.⁵

Az első komoly legyőzendő csoportot a Dél-Amerikában, Chile déli részén a 37. és a 42. szélességi fok között élő *mapucse* vagy *araukania* indiánok képezték.

Hagyományos harceljárásait sikeresen ötvözve tűzfegyverek használatával és lovak alkalmazásával, ezek az indiánok évtizedekig sikeresen ellenálltak a spanyol gyarmatosítóknak. A következő komoly csoportot a bujdosó fekete afrikai rabszolgák, valamint az európai és bennszülött menekültek alkották. Ezek a szökevények nagyjából a mai Kolumbia és Venezuela területét kitevő Új-Granadában kerültek a spanyol hódítók életébe. A harmadik csoportot az angol, holland és francia kalózkodók, valamint a velük szövetséges szökevények képezték, akik az anyaország és a gyarmatok közötti kapcsolat fenntartásában központi szerepet játszó nagyobb kikötők, úgymint *Santagena*, *Santa Marta*, *San Juan de Puerto Rico*, valamint *Havanna* biztonságára jelentettek komoly veszélyt.⁶

A végeken folytatott folyamatos fegyveres

összeapások nyilvánvalóvá tették, hogy a Spanyol Királyság hivatalos világhatalmi státusa és a valós helyzet között különbség állt fenn. Vargas Machuca könyvének jelentősége abban van, hogy bemutatja a spanyol birodalom végein folytatott hadviselési formát, amely már abban a korban sem számított előkelőnek, dicsőséget hozónak. A spanyol határvidéken, zömében különböző indián törzsek, vegyes összetételű szökevénycsoportok, esetleg angol és francia kalózkodók ellen folytatott elkeseredett harcok kevés teret biztosítottak a látványos győzelmeknek.

A KATONAI VEZETŐ KÉPESSÉGEI, KOMPETENCIÁI (ELSŐ FEJEZET)

Vargas Machuca az első rész elején röviden bemutatja, hogy milyen felszereléssel mennek a spanyolok az indiánok elleni háborúba. Az európai, elsősorban az itáliai hadszíntéren viselt fegyverzettől eltérően a gyalogos katonák felszerelése a szakállas puska (*hackbut*, *harquebus*), a páncélinghez (*hauberk*) hasonló vastag pamuting, a széles kard (*broadsword*), a fém térdvédő (*poleyn*), a vastag pamutisak (*helmet of cotton*), valamint a kerek tárcsapajzs (*buckler*). A lovas katonák felszereléséhez tartozik a lándzsa (*lance*), a láncing (*coat of mail*), bőrkabát (*buff coat*) és a hálószerűen kialakított arcvédő (*mesh visor*). A felszerelés változásainak okai között megemlíti az indiánok hadviselését és harci eszközeit, az adott terület domborzati és klimatikus viszonyait, valamint kihangsúlyozza a harci kutyák alkalmazásának fontosságát az indiánok ellen.⁷

A haderő szervezését illetően megjegyzi, hogy az európai hadszíntéren gyakorlatától eltérően az indiánok elleni hadviselés során a parancsnok felelőssége kibővül. Nemcsak szerződött, vezet, bünteti, jutalmazza és fizeti a katonáit, hanem orvosuk és sebészüket is egyben, el kell látnia a sebesülteket, adott esetben vinnie is kell őket. Ennek érdekében, hogy a parancsnok ezeknek a sokoldalú elvárásoknak megfeleljen, a következő tulajdonságokkal (mai nyelven *kompetenciákkal*) kell rendelkeznie:⁸

jó keresztény (good christian): a parancsnok legyen istenfélő, ne káromkodjon, a hadjárat alatt ne legyen tiltott kapcsolata és ezt a katonáknak se engedje meg;

nemes (noble): a parancsnok döntései megkérdőjelezhetetlenségének alapja a nemesi származás, amely az örökölt értékek ápolását és továbbadását jelenti, azaz a tisztelget alapja;

gazdag (wealthy): a gazdagság csak azt jelenti, hogy a parancsnok legyen képes a katonáit a szükséges mértékben felszerelni, esetenként adósságaikat kifizetni, szolgálatukat pedig megfizetni;

nagyvonalú (generous): a katonák felfegyverzése, felszerelése és fizetése egyben azt is jelenti, hogy a parancsnok ad, amiért a katonái hálások lesznek neki, és követni fogják mindenhová;

jó életkorú (good age): a parancsnok életkora legyen valahol 30 és 50 év között, mivel ez a legalkalmasabb időszak a katonai szolgálattal járó testi és lelki nehézségek elviselésére;

erős (strong): a parancsnok erősségének két forrása van: egyik a belső lelki erő, a másik pedig a külső testi erő, amelyek nélkül nem lenne képes a katonai szolgálattal nehézségeit elviselni;

gondos (diligent): a gondosság a jószerecse előfeltétele, mivel a gondos parancsnok például mutat, a gondatlan pedig szerencsétlenül jár a hadjárat során;

körütekintő (prudent): a körültekintő parancsnok meg tudja gátolni a rossz folyamatok elterjedését, a fontos vállalkozásokat jól előkészíti, döntéseiben pedig nem elfogult;

megnyerő (affable): a megnyerő parancsnok – nemesi származása miatt – nem arrogáns, megfelelő a neveltetése, kerüli a felesleges pompát, és képes a katonái szívére megnyerni;

határozott (determined): a határozott parancsnok képes a kedvezőtlen helyzetet megváltoztatva nagyobb és erősebb ellenség ellen győzelemre vezetni saját csapatait.

A felsorolt főbb tulajdonságok mellett Vargas Machuca fontosnak találja még olyan további tulajdonságok megemlítését, mint a *vidámság*, az *óvatosság*, a *találékonyosság* és az *őszinteség*.⁹

A MŰVELETEK TERVEZÉSE, SZERVEZÉSE, VÉGREHAJTÁSA (MÁSODIK FEJEZET)

A katonák kiválasztásánál Vargas Machuca szerint meghatározó a parancsnok tapasztalata. Az indiánok ellen viselt hadjáratok során az itáliai hadszíntéren megszokott 1:200-as parancsnok-beosztott arány helyett az 1:50-es arányt javasolja. Klimatikus és étkezési különbségek miatt nem javallja a frissen érkezett spanyolok toborzását, inkább a helyi spanyol ajkúakat részesíti előnyben. Színtén nem javasolja a 15 évesnél fiatalabbak és az 50 évesnél idősebbek, elhízott és ügyetlen emberek, valamint a nők szerződését. Központi szerepük miatt fontosnak tartja a katonákat elkísérő papok alapos kiválasztását is, valamint a hadjáratok során jelentkező betegségek gyógyítása és a különböző sebesülések kezelése érdekében a megfelelő gyógyszerekből és sebészeti eszközökből elégséges készlet összeállítását.¹⁰

A katonák fegyverzetét illetően fontosnak tartja, hogy mindenki vigyen magával rövid szakállas puskát, mivel ez a katonák harcértékét megkétszerezi és mind gyalogosan, mind lóháton jól használható. Ezt kiegészíti még a tárcsapajzs, valamint a nyakvédő páncél (*neck harness*). A katonák nem csak a puska használatára, de a lószerek elkészítésére is legyen kiképezve. Vargas Machuca részletesen kitér a harci kutyák alkalmazására; segítségükkel a spanyolok sikeresen pacifikálták a kontinens – mérgezett nyilakat használó, emberevő – indiánok lakta területeit is. A csatározások során ugyanis megállapították, hogy az indiánok még a puskáknál és a lovaknál is jobban félnek a kutyáktól, és már a hangjuktól is megijednek.¹¹

AZ ELLENESÉGES TERÜLET (HARMADIK FEJEZET)

Vargas Machuca elvárja, hogy a katonák a hadjárat során legyenek csendesek és mindenkor diszkrét, mivel így nyerheti el legkönnyebben

parancsnoka bizalmát és teljesítheti legjobban kötelességét. Az őrhelyén a katona ne aludjon, mivel ez az egész tábor biztonságát veszélyezteti. Az alvó őr megérdemli a halált, vagy legalábbis a borzalmas büntetést, mivel az őrségben való alvás az árulással egyenértékű. A katona szintén tartózkodjon a lázadás szításától, vagy az abban való részvételtől, mivel ez szintén árulással ér fel és halálbüntetést von maga után.¹²

Nem tartja helyénvalónak, ha a parancsnok eltűri, hogy a katonái káromkodjanak. A hadjáratok során nem javasolja a szerencsejátékok engedélyezését sem, nem tűri el a szolgálati feladatok hanyag ellátását, viszont megköveteli a katonáktól felszerelésük és fegyverzetük folyamatos ápolását és tisztántartását. Az őrségben lévő katonák tartózkodjanak a hamis riadó kiadásától, viszont ha harcra kerül a sor, akkor küzdjenek átszellemülten és bátran. A katona ne gúnyolja ki a társát, mivel ez a bajtársiasság ellen hat és a közös elrendendő célt, a hadjárat sikeres megvívását gátolja.¹³

A hadjárat megkezdéséhez a békés területek legszélén kell berendezni a megindulási körletként használt tábort, ahova a katonák parancsnokaik vezetésével rajonként érkezzenek. Ezzel nem hívják fel a figyelmet magukra, a menet végrehajtása során pedig a parancsnokoknak lehetőségük van a katonáikat jobban megismerni, a parancsnoknak és besorozottainak összekövacsolódni. A táborban mindenki megkapja az étel- és italadagját, valamint lehetőség van a felszerelésen és a fegyverzetben az utolsó simitásokat elvégezni. A felkészülés békés időszaka a tábor elhagyásával befejeződik, innentől már a harc időszaka kezdődik, amely során a parancsnoknak lehetősége lesz rátermettségét bizonyítani, a katonáknak pedig szolgálatukat ellátni. Vargas Machuca szerint ez azért fontos, mert egy hadsereg ereje nem létszámában, hanem rendezettségében és fegyelmében rejlik.¹⁴

Ismeretlen területre érve a parancsnok mindig az előőrssel haladjon, azt elhagyva pedig mindig az utóőrrel, mivel itt van a legnagyobb veszély, és a legfontosabb a személyes példamutatás. A fegyverhasználatot illetően Vargas Machuca megjegyzi, hogy az expedíció felfedezését megelőzően mindenki mellőzze a puskát és a trombita használatát, mivel így az indiánoknak nincs lehetőségük felfegyverezni magukat a falvaikban, és harcra készen várni a spanyolokat. Észrevétlenül maradvány lehetőség van tolmácsok és útikalauzok felfogadására is. A menetek végrehajtása során a parancsnok rendszeresen tartson pihenőket és győződjön meg arról, hogy a menet rendje nem bomlott fel, és az utóőr nem pihen. A menet végrehajtása során hasznos, ha az előőrshöz baráti indiánok is szolgálnak, mivel ők könnyebben észreveszik az ellenséges indiánok által felállított különböző csapdákat, valamint az általuk használt erdei ösvényeket.¹⁵

A táborverés során Vargas Machuca kiemeli, hogy a parancsnoki sátor legyen elég nagy ahhoz, hogy támadás esetén menedéket nyújtson a katonáknak és a felszerelésnek, valamint eső esetén óvja a lőport és tegye lehetővé a tűzfegyverek használatát. A táborverés idejének a délután három órát javasolja, mivel így lehetőség van a szükséges erődítési munkák elvégzésére és az emberek is kipihenhetik

magukat másnapra. Amennyiben szükséges és a biztonsági helyzet úgy kívánja, mindenki aludjon teljes felszerelésben és tartsa kéznél a fegyverét.¹⁶

Az összes létező természeti akadály közül a folyók a legveszélyesebbek, mivel a folyóátkelés végrehajtása egyrészt növeli az ellenség cselekvési lehetőségét, másrészt végrehajtása önmagában, harcérintkezés nélkül is nagyon veszélyes feladat. A folyóátkelés első lépése mindkét part biztosítása fegyverekkel úgy, hogy a túldoldali hídfő képes legyen nemcsak megvédeni magát, de az átkelést is aktívan támogatni.¹⁷

Az indiánok elleni hadviselés elengedhetetlen része az éjszakai rajtaütések megtervezése, megszervezése és végrehajtása. Eredetileg az indiánok alkalmazták előszeretettel az éjszakai rajtaütéseket, amit aztán később átvettek és sikeresen alkalmaztak a spanyolok is. Fontos, hogy a rajtaütések a lehető legkisebb veszteséget okozzák az indiánoknak, ezért amennyiben lehet, a parancsnok legyen képes a harc helyett tárgyalást kezdeményezni és az indiánokat a szó erejével meggyőzni.¹⁸

Az indiánok elleni hadviselés nagyon változó és mindig tartogat kihívásokat, ezért fontos az indián harceljárások megtanulása és esetenkénti sikeres alkalmazása. A katonákkal mindenkor tudatni kell, hogy az európai hadsziintereken tapasztaltakkal ellentétben az indiánok elleni hadjáratoknál nem megengedhető a vereség. A menekülő nemcsak a becsületét veszíti el, hanem gyakran az életét is. A menekülőket az indiánok képesek heteken keresztül üldözni. Ha a menekülőket nem ölik meg, akkor végez velük az éhség, a szomjúság, a kimerültség és a számtalan betegség. Az indiánok elleni hadviselés természetes velejárója ezért a győzelem vagy a halál, de semmi esetre sem a vereség.¹⁹

A hadjáratok során az indiánok mindig számbeli fölényben vannak, de a spanyoloknál jobb a felszerelésük és a fegyverzetük. Az indiánok folyamatosan harcban állnak egymással, de képesek a spanyolok legyőzése érdekében szövetkezni. A jó parancsnok képes ezt a szövetséget megbontani és az indiánokat megosztani. Vargas Machuca megemlíti, hogy a harc előtt az indiánok gyakran fogyasztanak saját készítésű alkoholt, és annak hatása alatt harcolnak. A harc után az indiánok üldözése, a harctéri siker kifejlesztése soha nem lehet teljes, mivel a hadjáratnak nem célja a felesleges vérontás.²⁰

BÉKEKÖTÉS, A MEGHÓDÍTOTT TERÜLET PACIFIKÁLÁSA (NEGYEDIK FEJEZET)

Az indiánok elleni hadjáratok végét a béketárgyalások jelentik. A sikeres béketárgyalások alapja az indiánok megosztása és a köztük lévő bizalmatlanság erősítése. Vargas Machuca szerint a békét nem kell azonnal megkötni, különösen a visszaeső törzsekkel, hanem hagyni kell őket „a saját levükben főni”. Minél nehezebben tudnak békét kötni, annál fontosabbnak érzik majd annak jelentőségét. Az együttműködésre nem hajlandó vezetőket le kell váltani és helyükre újakat helyezni. A törzsfőnökök fiai közül pedig néhányat a spanyolokhoz kell rendelni, hogy a hódítók nyelvét és szokásait megtanulják.²¹

A spanyol telepések és az indiánok keveredése, valamint békés egymás mellett élésének elősegítése érdekében településeket kell alapítani. A település alapítása mindig szimbolikus folyamat, amelyben a spanyol és indián szokások keverednek. Az alkalmanként fellépő indiánlázadások leverése során Vargas Machuca fontosnak tartja megemlíteni, hogy a spanyolok a termésüket ne pusztítsák el, házaikat és falvaikat ne égessék fel.²²

A települések kialakítása után a tágabb környezet felfedezése és felmérése következik. Számba veszik a területeken élő indián törzseket, azok vezetőit, valamint szokásaikat. Felméri a terület gazdagságát, állat- és halállományát, a kibányászható nyersanyagkincseknek otthont adó bányákat, a megtermelt fűszerféléket, valamint információkat szereznek a még felfedezésre és meghódításra váró területekről. A jobb tájékozódás elősegítése érdekében nevet adnak a folyóknak, a hegyeknek és az erdőségeknak. A települések fejlődése szempontjából kiemeli, hogy a mezőgazdaság támogatása mellett a kézművesipar elősegítése is fontos, mivel idővel a kézművesség több embernek képes munkát és megélhetést adni.²³

ÖSSZEFOGLALÓ

Vargas Machuca munkája több mint 400 éve látott napvilágot. A könyv megjelenése óta jelentősen megváltozott a hadseregek szervezete, vezetése, felszerelése és fegyverzete. Ezekre a változásokra figyelemmel feltehető a kérdés: lehet-e egy négy évszázada élt katonának használható tanácsa a XXI. században szolgáló utódok számára? A válasz: igen.

A háború természetének – és nem formájának – viszonylagos állandósága lehetővé teszi, hogy Clausewitz 1832-ben kiadott *A háborúról* (Vom Kriege) című könyve a kiadása után 180 évvel is a katonai gondolkodás főirányának alapját képezze. Önmagában az időtáv tehát nem jelenthet akadályt.

Tartalmi szempontból pedig azt látjuk, hogy Vargas Machuca könyve, amellyel hogy kora katonáinak egyfajta kézikönyvként szolgált, maig érvényes alapelveket fektetett le:

- *Tanulás és alkalmazkodás* – Vargas Machuca egyértelművé tette, hogy az indiánok elleni hadviselés sikere a helyi viszonyokhoz való alkalmazkodásban, valamint a saját hibáinkból és az ellenségtől való tanulásban rejlik. Hasonló módon, nemcsak az FM 3-24 szinte összes fejezete, különösen a felkelők elleni műveletek végrehajtását részletező (Chapter 5: *Executing Counterinsurgency Operations*) emeli ki a tanulás és az alkalmazkodás fontosságát ebben a fajta hadviselésben, hanem az AJP-3.4.4 harmadik (Chapter 3 – *Insurgency and Counterinsurgency*), negyedik (Chapter 4 – *Planning for Counterinsurgency*) és ötödik (Chapter 5 – *The Military Contribution*) fejezete is. Hasonlóan a XVI. századi spanyol hódítókhoz, akik kénytelenek voltak felszerelésüket és fegyverzetüket az indiánok hadviseléséhez és harci eszközeihez, valamint a helyi domborzati és klimatikus viszonyokhoz igazítani, az iraki és afganisztáni hadszíntéren harcoló szövetséges és koalíciós csapatok is folyamatosan új felszerelést, fegyverzetet kaptak, valamint harceljárásokat vezettek be. Megjelentek az

MRAP járművek (*Mine Resistant Ambush Protected*), az alkalmazott fegyverek kalibere és ezáltal tűzereje kisebb lett, előtérbe kerültek a különleges erők műveletei, megnőtt a szerepe a MEDEVAC-nak (*Medical Evacuation*), a CAS-nek (*Close Air Support*), a C-IED-nek (*Counter Improvised Explosive Device*). Széleskörűen alkalmazták a különböző ISR-*(Intelligence Surveillance, Reconnaissance)* platformokat, valamint általánossá vált a valós idejű adatátvitel a különböző vezetési szintek között.

● **Vezetői képességek jelentősége** – Vargas Machuca szerint az indiánok elleni hadviselés során a parancsnok felelőssége kibővül, átalakul. Ezeknek a sokoldalú elvárásoknak a parancsnoknak meg kell felelnie, amihez különböző tulajdonságokkal (kompetenciákkal) kell rendelkeznie. Bár az általa jelzett tulajdonságok nem képezhetik a jelenkor katonáival szemben támasztandó kompetencia-szótár, vagy akármilyen követelményrendszer összeállításának alapját, a közelmúlt katonai témájú publikációit vizsgálva nyilvánvalóvá válik, hogy a felkelők elleni hadviselésben a vezetői képességek szerepét, a nem hagyományos, puha kompetenciák jelentőségének megnövekedését nagyon sokan elemezték, tárgyalták. A témával kapcsolatban megjelent számos cikk mellett két könyv érdemel említést. Az első szerzője *Mark Moyer*, aki a felkelők elleni hadviselés és a katonai vezetés összefüggésének vizsgálatát egy adott időszakhoz kötötte.²⁴ Egy másik kutató, *Victoria Nolan* a brit gyarmatbirodalom kis háborúit vizsgálva²⁵ foglalkozott a felkelők elleni hadviselés és a katonai vezetés közötti sajátos kapcsolattal.

● **Civilekkel való bánásmód** – Vargas Machuca nyilvánvalóvá tette, hogy a felkelők elleni harc – mivel nem katonaság áll szemben katonasággal – katonai szempontból soha nem lehet teljes, nem végződhet a legyőzött fél teljes alávetésével, megsemmisítésével. A harc után az indiánok üldözése, a harcéri siker kifejtése nem követelmény, mivel a hadjáratnak nem célja a felesleges vérontás. Amint a harcok véget értek, fontos a legyőzöttekkel

(civilekkel) a megfelelő kapcsolat kialakítása, az élet mielőbbi normalizálása, a dolgok közös felépítése. Hasonló módon, David Petraeus vezérezredes, ISAF-parancsnok 2010. augusztus 1-jén kiadott COIN-irányelveinek (*Headquarters ISAF, Kabul, Afghanistan, ISAF Commander's Counterinsurgency Guidance*) középpontjában is a lakosság és a vele való bánásmód áll. A tábornok szerint a műveletek súlypontját a lakosság jelenti, ezért a Talibánt el kell tőlük különíteni és meg kell őket ellenük védeni. Keresni kell az emberekkel való találkozást, ezért elrendelte a gyalog történő járőrzést, a lakossággal való közvetlen kommunikációt. A szövetséges katonáknak és afgán partnereiknek – hasonlóan a Vargas Machuca által alapított települések vegyes lakosságához – a helyi lakosság között kell élni és a COIN stratégiai céljait így megvalósítani.

● **Helyi erők alkalmazása** – Vargas Machuca számára nyilvánvaló volt, hogy helyi segítség igénybevétele nélkül nem lehet az indiánok ellen sikeresen harcolni. A baráti, szövetséges indiánok könnyebben észreveszik az ellenséges indiánok által felállított különböző csapdákat, az általuk használt erdei ösvényeket, nyelvismeretük révén pedig könnyen tudnak információval szolgálni az ellenséges terület sajátosságait illetően. A XX. századi helyi konfliktusokat vizsgálva egyértelmű, hogy az ilyen jellegű hadviselést folytató hatalmak (USA, Szovjetunió, Nagy-Britannia, Franciaország, Kína) mindegyike alkalmazott helyi erőket. Az USA vonatkozó tábori kézikönyveinek²⁶ áttekintése, valamint az FM 3-24 hatodik fejezetének (*Chapter 6: Developing Host-Nation Security Forces*) átolvasása nyilvánvalóvá teszi, hogy az ilyen jellegű hadviselés nem képzelhető el és nem folytatható sikeresen helyi katonai támogatás nélkül. Ebből a szempontból az AJP-3.4.4 is hasonló tartalmú, mivel az ötödik fejezet (*Chapter 5 – The Military Contribution*) hetedik része (*Section VII – Land Component Contribution*) részletesen foglalkozik a befogadó nemzet haderejének megszerzésével, kiképzésével és alkalmazásával.

A fentiekből látható, hogy Vargas Machuca

1599-ben kiadott könyve nemcsak kora katonáinak adott használható és átfogó ismereteket a gerilla-hadviselés jellegét illetően, de a mai utódok számára is tartalmaz használható tudást.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- VARGAS MACHUCA, Bernardo de: *The Indian Militia and Description of the Indies*, Duke University Press, 2008
- HIPPLER, Jochen: *Counterinsurgency – Theorien unkonventioneller Kriegführung: Callwell, Thompson, Smith, und das US Army Field Manual 3-24*, Internet, letöltve 2012. 09. 20., elérhető: http://www.jochenhippler.de/html/counterinsurgency_-_theorien_unkonventioneller_kriegfuhrung.html
- BRUIJN, Niels de: *Global effects of the Military Revolution in the New World? A study of military innovation and Spanish warfare in the sixteenth century.*, MA-thesis, Medieval and Early Modern History, Leiden University, 12 February 2012
- POWERS, Karen Vieira: *Fighting „Indians” in the New Granadan Backcountry, 1580-90s*, A Journal on Social History and Literature in Latin America, Volume 7, Number 2, Winter 2010, pp. 400-408
- MAU, Vladimir: *Lessons of the Spanish Empire, Russia in Global Affairs*, Volume 3, Number 3, (2005), pp. 57-70
- AUGUSTIN Cruz, Eduardo: *Araucanian Wars (1541–1883) in the Kingdom of Chile*, Xlibris Corporation, 2010
- ZWART, Erik: *Krijgsvolk, Militaire professionalisering en het ontstaan van het Staatse leger, 1568–1590*, Amsterdam University Press, 2006
- HABLES GRAY, Chris: *Postmodern War: The New Politics of Conflict (Critical Perspectives)*, The Guilford Press, 1997
- Book TV-interjú: Lt. Col. John Nagl „The U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual”, Internet, letöltve 2012. 10. 12., elérhető <http://www.youtube.com/watch?v=QuDlrrRDFUw>

¹ A tanulmány a TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0001 „Kritikus infrastruktúrávédelmi kutatások” projekt támogatásával készült.

² Book TV-interjú: Lt. Col. John Nagl „The U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual”. Internet, letöltve 2012. 10. 12., elérhető <http://www.youtube.com/watch?v=QuDlrrRDFUw>

³ Vargas Machuca, Bernardo de: *The Indian Militia and Description of the Indies*, Duke University Press, 2008, pp. 1-163

⁴ Hippler, Jochen: *Counterinsurgency – Theorien unkonventioneller Kriegführung: Callwell, Thompson, Smith, und das US Army Field Manual 3-24*, Internet, letöltve 2012. 09. 20., elérhető: http://www.jochenhippler.de/html/counterinsurgency_-_theorien_unkonventioneller_kriegfuhrung.html; Hables Gray, Chris: *Postmodern War: The New Politics of Conflict (Critical Perspectives)*, The Guilford Press, 1997, p. 156

⁵ Mau, Vladimir: *Lessons of the Spanish Empire, Russia in Global Affairs*, Volume 3, Number 3, (2005), pp. 57-70

⁶ Augustin Cruz, Eduardo: *Araucanian Wars (1541–1883) in the Kingdom of Chile*. Xlibris Corporation, 2010; lásd még Kris Lane bevezető tanulmányát in: Vargas Machuca, pp. xxx-xxxiii

⁷ Vargas Machuca, Bernardo de: *The Indian Militia and Description of the Indies*. Duke University Press, 2008, p. 19

⁸ *Ibid.*, p. 29, pp. 30-50; Powers, Karen Vieira: *Fighting „Indians” in the New Granadan Backcountry, 1580-90s*, A Journal on Social History and Literature in Latin America, Volume 7, Number 2, Winter 2010, pp. 404-408

⁹ Vargas Machuca, pp. 51-52, Powers, pp. 405-406; Bruijn, pp. 29-31.

¹⁰ Vargas Machuca, pp. 55-69, Zwart, Erik: *Krijgsvolk, Militaire professionalisering en het ontstaan van het Staatse leger, 1568-1590*, Amsterdam University Press, 2006, pp. 54-58

¹¹ *Ibid.*, pp. 70-77, Bruijn, Niels de: *Global effects of the Military Revolution in the New World? A study of military innovation and Spanish warfare in the sixteenth century*, MA-thesis, Medieval and Early Modern History,

Leiden University, 12 February 2012, pp. 19-22

¹² *Ibid.*, pp. 81-82

¹³ *Ibid.*, pp. 84-86

¹⁴ *Ibid.*, p. 87

¹⁵ *Ibid.*, pp. 89-93

¹⁶ *Ibid.*, pp. 94-108

¹⁷ *Ibid.*, pp. 111-124

¹⁸ *Ibid.*, pp. 89-93

¹⁹ *Ibid.*, p. 125

²⁰ *Ibid.*, pp. 127-132

²¹ *Ibid.*, pp. 135-136

²² *Ibid.*, pp. 137-146

²³ *Ibid.*, pp. 147-159

²⁴ Moyer, Mark: *A Question of Command: Counterinsurgency from the Civil War to Iraq* Yale University Press, 2009

²⁵ (Nolan, Victoria: *Military Leadership and Counterinsurgency: The British Army and Small War Strategy Since World War II*, I.B.Tauris, 2011

²⁶ FM 31-20 Operations Against Guerrilla Forces – 1951, FM 100-1 Doctrinal Guidance – 1961, FM 31-22 U.S. Army Counterinsurgency Forces – 1963, FM 31-16 Counterinsurgency Operations – 1963